

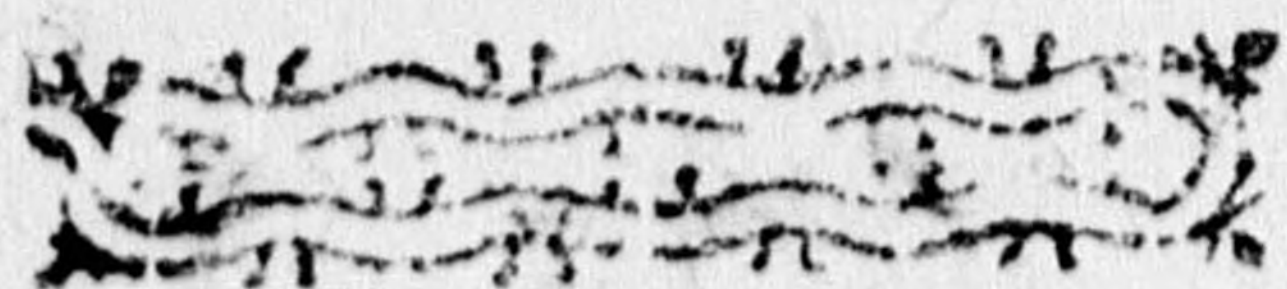

A' ROMAI TSASZARIES AP. KIRALYI FELSÉG-
NEK KEGYELMES ENGEDELMÉVEL.

Indúlt BÉTSBÖL Kedden 15. Mártiusban 1791.

Hazánkbeli elegyes Tudósítások.

Minthogy Magyar és Erdély Országának és ebben lakó Nemzeteknek szemeik még eddig *Posonyra* és *Kolosvárra* valának inkább függelzve, mi is *Polonyon* kezdjük ezen Levelünket, a' honnan a' 12-dikben költ Levelünkből ezeket írhatjuk — „Az Orizágtól a' minap követtségbe Bétsbe küldetett, már előbbeni Levelünkben meg-nevezett 4 fő Meltóságok 9-dikben megint vizliza érkeztenek *Posonyba*: 10-dikben elegyes és közönséges Orizággyűlése tartaték. Midön ekkor a' F. Kiralyi H. Palatinus ezen gyülekezet' Palotájába érkezett volna, az egész Orizággyűlésétől ezen öröm kialtással fogadták: *Eljen a' Palatinus!* Midön az Orizággyűlése le-ült volna, tudtokra adá a' Palatinus, hogy az ő általa,

általa, Mártz. 5 - dikén Bétsbe küldött kérését az Országnek a' Királyi Szék eleibe vitte, és a' Nemzetnek 's Országnek közönséges örömére egy kegyelmes Királyi választ nyert légyen miudazokra. — Ezután a' F. Királyi feleletek fel olvastatának, mellyek leg-előbb is azon kezdetének, hogy az Erdélyi Kantzellária a' Magyar Kantzelláriától ne választatnék-el; melyre e' vala a' kegyelmes felelet: „ Mivel ő Felsége az Országnek sarkalatos Törvényei mellett és az I. *Leopold* Diplomája mellett tökéletesen meg-kivánna maradni, tehát a' nevezett Kantzelláriák, az Ország Törvénye szerint egy más-tól el-választathatnának. — „ A' második F. Királyi felelet vala az ujjonnan fel-állittatott *Illyriai* Udvari Kantzelláriáról, melyre ő Felsége az méltoztatott felelni, hogy ez tsak abban a' valóságban, melyben F. néhai *Mária Theresia* alatt vala, tsak egy Udvari *Illyriai Deputácionak* tartattatnék, és így ő Felsége sem edgyik Nemzetet a' másik elleu fel-nem állittaná, sem az Ország Törvényei ellen tselekedni nem akarna, és hogy ezen *Illyriai* Kantzellária a' F. Udvar. Magyar Kantzelláriának és az Országnek minden meg-fértődése nélkül fogná a' maga munkáit folytatni, — Az Országnek több rendeléseire azt felelvén ő Felsége kegyelmesen, hogy mindazokat kegyelmesen el-fogadja, és a' Státufok kívánságának tökéletesen eleget téfzen, fel-állá az Ország fő Birája Gr. *Zitsi* Ur ő Exc. ja, és az egész Ország előtt egy igen szép és szíveket érzékenyítő beszédet tartá, mellyben meg-mutatá, mely nagyon szerezse ő Felsége a' Magyar Nemzetet, és ehez melly buzgó Atyai szive légyen, midőn ezeknek kívánságokra Atyai módra rá-állott; — és azt is, hogy a' mi Koronánkra következő fő Hertzeg *Ferentz*, valamint mindenkör, ugy most-is mely lokat szolgált légyen Nemzetünknek ezeknek meg-nyerésében, mellyért ő Felségének az Ország egy különös Ország köszönetét fogná küldeni. Em-lékezetet teve ő Exc. ja ezen beszédjében arról is, hogy *Status Referense* B. *Spielmann* Ur- is ezekben a' Ma-

a' Magyar Nemzetnek melly sok szolgálatjára lett légyen, mellyel azt bizonyította, hogy a' mi Nemzetünknek nem kis olzlopa kíván lenni. — Ezen beszédére ő Exjának felelvén a' Király Képe *Ürményi* Ur ő Exja; ezekben meg-edgyezett és a' Státusok' képében mind a' F. Palatinusnak, mind az Ország Birája ő Exjának Hazai szives indulatjokat meg-köszönte. Ezen Hazánk két nagy Olzlopjának út mutatása után, el-végezék a' Státusok, hogy B. *Spielmann* Ur minden *Taxa* nélkül a' Hazafitványok (Indigénák) közé számláltatnék, és azt-is, hogy az Ország Birája ő Exja által, a' hitnek le-tételére hivattatnék-meg. Mindezeknek utánna azon Felséges Resolutiok olvastatának-fel, mellyekben a' Biztosok valának meg-nevezve, kik az Ország határ-széleit fognák meg határozni. Ezek után tudtára adták az Olzágnak, hogy a' Török békelségre, az Ország' részéről Gr. *Eszterházy* Ferentz tellyes hatalommal el-küldtetett, hogy ebben-is az Ország Törvényének elég-tétettsék. Végtere az ő Felsége kívánsága-is el-olvastaték, melyben akár békeség, akár háború idején 6000 Réklutákat és más szükséges hadi dolgokat kíván vala ő Felsége olly fel-tétellel, hogy ennek-utánna semmi Rékluta-szedés ne légyen. Erre nezve arra-is útot mutatott ő Felsége, hogy ennek-utánna minden Magyar Regimentek, mi-módon tartathassanak tellyes számmal. Ezek után egy Députátio rendeltetett, a' mely az ülés után a' rendbe-szedendő *Articulusokat* és magokat-is a' *Repræsentációkat* ki-dolgozza, és ezen munkáját a' jövő Ülésnek által adhasa. — „A' mi a' Rékluták' állittását illeti, a' Státusok ebben semmi akadályt nem tettek, sőt tellyes szivvel rá-állottanak; tsak egyedül Gr. *Forgács* Miklós Ur ő Exja azt a' meg-jegyzést tette hozzá, hogy az-is dolgoztassék-ki, hogy *mely módon fog ezen Rékluta állítás végbe menni*, hogy t. i. azon felette erőszakos Verbunk mód meg-szünnyék, és a' Rekluták' állittása jó móddal mehessen végbe. Ezen meg-jegyzése ő

Exjának a' Deputátiora bízott, hogy itt vizsgál-
tassék-meg. — A' múlt Pénteki Ülésben az Ország
Repræsentiatioji fel-olvastattak. Elsöbbször-is azon
72 Artikulusok, mellyek 30 árkost foglalnak vala,
és ö Felségétől vissza küldettettek vala fel olvas-
tattak. Annak utánna következik az Orzágnak má-
sodik *Repræsentiatioja*. Ebben ki neveztetének és *in-
articuláltatának* az Orzágnak azon Tagjai, kik mind
a' békeiség, mind a' Státus dolgában az Ország-gyü-
lése gyanánt légyenek. A' Palatinuson, Primáson, és
a' Horváth-orzági Bánan kívül a' Mágúások részéről
rendelteték: Ö Exja *Zitsi* Károly az Ország Birája,
Ürményi Josef Ur ö Exja a' Király Képe — a' Stá-
tusok közzül pedig *Almás* Ignátz, *Balogh* Péter és
Vaj István Urak. Ezen Repræsentiatióban azon meg-
jegyzés-is történt, hogy a' Török békeiségre kül-
dött Gr. *Eszterházi* Ferentznek ezen rendtartás-is
adattassék. — 1.) Hogy semmire ollyosra rá ne ál-
jon, melly vagy a' Király vagy az Ország méltó-
ságával ellenkezze. — 2.) Semmi-képpen ollyost
valamit meg ne engedjen, mely az Ország Törvéni-
nyével ellenkezze. — 3.) Hogy minden ki telhető
móddal azon légyen, hogy a' Kereskedés módja és
útja elébb mozdittassék. — A' 3-dik el-olvasott *Re-
præsentiatióban* a' Státusok ö Felségének a' *Magyar
Regementeknek* ki-potlására a' 6000 Réklutákot meg
ígérték, és annak a' kérdésnek, a' Députátiora bi-
zott meg-fejtését, t. i. hogy pótoltafsanak ki en-
nek-utánna a' Magyar Regementek, a' következen-
dő Diétára halasztották. — Ezen Ország gyűlése
reggeli 9 órától fogva dél-utáni negyedfélig tartott,
és ö Felségének által küldettett. — Szombaton
semmi más egyéb gyűlés nem vólt, hanem egy *Dé-
putátio* a' Gr. *Zitsi* Ferentz Ur ö Exja elől-ülése a-
latt a' Rékluták' állittása eránt, és egy más Dépu-
tátio Gr. *Forgáts* Miklós Ur ö Exja alatt a' Keres-
kedés dolga eránt rendeltett, mely ennek elől-járó
puktumit fogja ki dolgozni.

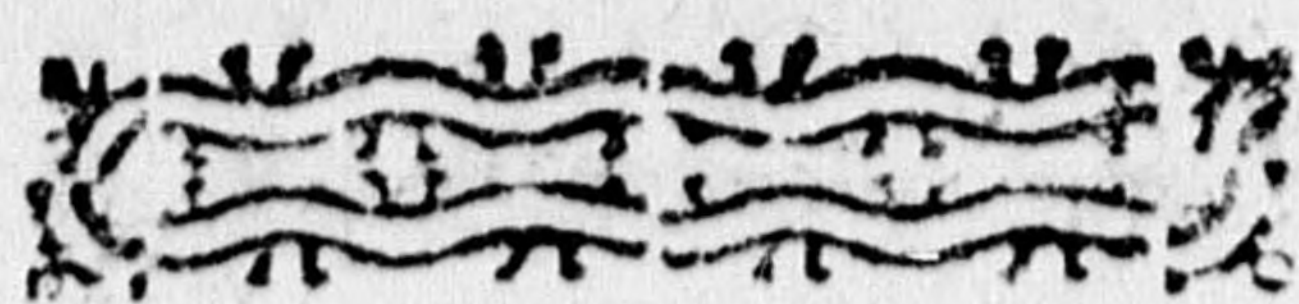
A' múlt Vasáfnap le-mene a' F. Király B. *Spil-
mánnal* Posonyba, és hetfőn 11. orakor már vizsgál-
is

is érkezenek Bétsbe F. Palatinusunkal edgyütt, és még azon nap dél utáni 5 orakor Florentzia felé indula ő Fellege a' mi F. Palatinusunkal edgyütt, és Ferentz fő Hertzeg-is *Nájsztig* kíséré, a' honnan vissza jó. — A' mi F. Palatinusunk egy *Pármai* Hertzeg-alszont fog hozni Feleségül. — Mint hogy ő Fellege az Orzágtól ki-dolgozott punktumokat helyben hagyta és meg-erősítette, az Országgyűlése el bomlott; és erről a' tökéletes Tudolítás következő Levelünkben lész. — Obestlájdinánt G. *Festetits* Majlándba mégyen az ott lévő Stab-Dragyonyok Komendánsának. — A' H. Ferdinánd seregébéli Kapitányt *Neszmery* Urat ő Fellege Obestlájdinántá és 1000 for. fizetéssel nyugodalamra tette. — A' *Karajtzay* Obesterét Generálmájorsággal és 1500 for. fizetéssel nem külömben nyugodalamba helyhezette.

Kolosvárról, mint hogy az Ország' *Diariuma* nyomtattatik, és abból leg-igazabban meg-fogunk mindent tudni, igen kevesset iktatunk ide. Írhatjuk mindazáltal, hogy az itt lévő Erdély-ország-gyűlése egy néhány napi üléseket Erdélynek Magyar Ország-gal lehető öszve-kapcsolásával töltött-el, a' nagyobb rész azon vagyon, hogy öszve-kapcsolatassanak. Ebben a' dologban *Députatio* rendeltetvén, ez egy munkát dolgozott az eránt, hogy mitsoda kötések és fel-tételek alatt kaptsoltathatik Erdély Magyar országhoz; ez ellen egy néhányon ellenkező munkát dolgoztanak, mellyek között a' nevezetesebb a' M. *Türy Sámuel* Ur munkája, mellyet fogunk is nem soká a' Publikummal közölni. — A' Mártz. 2 dikán tartott gyűlés egészen délutáni negyed-fél oráig nyúlt, a' F. Kormányzék' jelen-lésében, és szinte tsak nem ebben állapoték-meg az Ország, hogy a' Kantzellária ugy maradjon, mint volt II. *Josef* idejében: de erről sokon ugy ítélnék, hogy tsak alig fogna valami lenni bélölle!!! —

— — — — —
— — — — —

Bétsből egy igen szép ifjú Magyar Aszszonykát, a' *Bujánovits* Ur Hites-társát a' napokban el-lopá egy Anglus Gavallér — Köszönnyük az Anglusok barátságát!! de a' mi Magyar ifjú-aszszonykáinkat ne lopogassák — vagynak itt elegenden mások, kiket örömeft oda engedünk! — különben nem érdemli *Troja* veszedelmét, — — — — —

Azt kiáltják minden felől: békeffég! békeffég! mégis már most itten Fejérvárat két hetektől fogva szüntelen hordják a' szénát, buzát és Zabot, ugy annyira, hogy már majd azt sem tudják hová vele? Hát még más Éléstárakban-is mennyi lészén, a' mellyekbe-is szüntelen takarittatik — minden nap lehet 100-150 szekereket számlálni. En tudom mitoda jele lehetne ez a' békeffégnek. — A' Szabátsban nyert 7 száz mázsa riskását most árulják itten Fejérvárat, fontyát 12 kron. —

Körmöztz - Bányá 26. *Febr.* „Azon 34 ezer forintot érő Bankó-tzedulák, mellyek felől a' 14-dik *Kurirnak* 215-dik lapján jelentést tett az Ur, hogy el-loptanak, már kézhez kerültenek. Egy kis *Paronomából* (két tsak nem egyenlő hangzatú Német szokból) esett az egész hiba. Minden hónapban *Selmetz* és *Körmöztz Bányáról* 2 ugy nevezett ezüst-szekeren szoktak 1484 marka és 6 lot, az az 742 font 's 6 lot finum ezüftöt, és 11 marka 's 8 lot, az az 5 font és 24 lot finom arannyat a' Bétsi-pénz verő házhoz jó örizet alatt küldeni; minekutánna ezen szekereink a' múlt hónapban Bétsből visszátértenek, kevés idő múlva ujj teréhvel *Szamolokra* pénzt vittének, a' Bányászok' ki-fizetésére, 's mind hogy pedig azon 34 ezer forintot érő Bankó-tzedulák, mellyek a' Bétsi pénz-verő Hivataltól az említett ezüft szekerekkel küldettek, *Schemnitzre* (*Selmetz - Bányára*) vóltak utasítva, és a' szekerek nem sokára *Schemnitzre* (*Szomolnokra*) mentek, és így a' nyaláb bankó-tzedula-is oda vitetett. Más napra kelyén az idő, midön a' pénz eránt va-

ló tudósításban, mellyet a' fok kézszület közt talám tsak hébe hoba olvasott vala el az előtt a' pénzt szedő Tiszt, az is találtatnék, hogy 34ezer forintot érő Bankó-tzédulák küldettek, nagy lárma esett, mely miatt azonnal siető Posta (Staféta) küldetett Bétsbe, — a' gyanú fokokra vólt, de mint hogy az igaz jószág Vizsza-került, a' tzédulák-is Szomolnokról tsak hamar vizsza-Küldötték, és így helyén van az egész dolog. Valóban ha Magyarúl lett volna a' Levelezés, | *Selmetz Bánya* helyet még a' siető szem sem olvasott volna *Szomolnokot*

Szeben 11-dik Febr. — Ha Mahumednek *pardont* nem elmérő Országában még az fő Urához 's Hazájához valo hiveséget példás maga viseletével meg bizonyítjó, Hazafi-is oly sikon áll, hogy leg artatlanabb tselekedeteiben is a' halálos céltől félhet; mit reménylhet ott magának egy oly vakmerő ember, a' ki más ártatlan Felebaratjáj boldogságának le omlott hantjain építi fel a' maga ditsősségét. A' fő Vezér *Ordret* kap az ő Urától, hogy azonnal *Schumlába* menjen, a' holott az arra rendeltetett több Tanátsos Társaival edjött a' Portának mostani Hadi Környüsállásairol értekezék. — jelen volt itten Oláh Országának mostani Fejedelme *Maurocordato is*. Szinte midőn egy Óráig minden félelem nélkül folya e' Hadi Tanáts meg érkezik *Schumlába* a' *Capigi Basa* 1000red magával, és azonnal a' *Schumlai* Hadi Tanáts ekkori egylk Tagját a' *Duffetsi Bását* ide való jövetelének okárol tudósittya, és egyfzermind jelenti nekie, hogy oly rendeléseket parantsoljon, mely szerint, a' Népnak a' zenebonára tsak leg kisebb alkalmatosfága se lehessen. Ezzel a' *Capigi Bását* be megy a' Divánba (a' Tanátsba) és a' Császárnak a' Birodalom Petsétje vizsza adásárol való írásbeli Parantsolatját által adja a' fő Vezérnek: Ennek a' fő Vezér Térdet fejet hajt: azonban a' Hadi Tanáts Tagjai a' Házból melyben folyt a' Hadi Tanáts, lassan lassan ki illantanak, 's hogy a' fő Vezér egyedül a' Házbe meg ne ijedjen a' *Capigi Bását* ott hagyják, e' nem elég, hanem még a' *Satie Basát*

Bását is bé bortsátják. A' fő Vezér trefára nem veszi a' Dolgott nem várja, hogy a' *Capigi Basa* az ő *grata praesenti ájának* okát nekie ki nyilathoztassa, hanem ragad két piftolyt, az egyikkel a' *Capigi Bását*, a' másikkal a' *Satie Bását* akarta meg szollítani — de miből esett nem tudom, hogy egy Piftolya szollalt meg: Alig tölt el egy Szempillantás, midőn imholitt terem egy Török, a' ki is egy pár golyobissal meg terhelt puskával olyat talált az Házban menydörgeni, hogy a' szegény fő Vezér *Lelke* ijedtében az ő Sár Házabol kiszalada, 's tsak el hült belé hogy estve akarattya ellen is Mahumednél vatsorált: Ha a' lelke el ment is a' fő Vezérnek, e' Tette tsak ugyan azon helyt le rogyott, és ennek nemesebb része a' fő el metzetett ki tisztittatott, és meg dugva *Constantzinapolyba* küldetett. Ezen szokott Török játék folyt Ejszaka 11 orakor. Más nap reggel ki hirdettetett, hogy a' fő Vezér, a' *Portának* parantsolatjára, az ő tetemes hibaiért, és számtalan Isten telenfégeért végeztetett volna ki a' világból.

Megfejtése azon Kérdésnek: Mellyek a' nevezetesebb okai annak a' felette nagy drágaságnak, melly most Magyar Országban mind az emberek. mind a' barmok élelmére nézve uralkodik.

Azoknak a' kik előtt Magyar Ország mostani állapota egy kevésé esméretes közönséges feleletjek erre a' kérdésre az: hogy a' háború és a' szük elztendők, más gyümölsöt magokkal nem hozhatnak. — De lehet-e az, hogy egy hadakozás, a' mely 3 elztendőktől fogva, Magyar-orzágnak legkülsőbb szélein mind eddig foly? egy szük elztendő, egy ilyen Természettől meg áldatott Országot olly állapotban helyheztesen, hogy ebben az emberek és barmok tápláltatására tartozó eledeleknek megszerzésében, még a' leg-felsőbb áron-is szinte semmi mód ne találtassék?

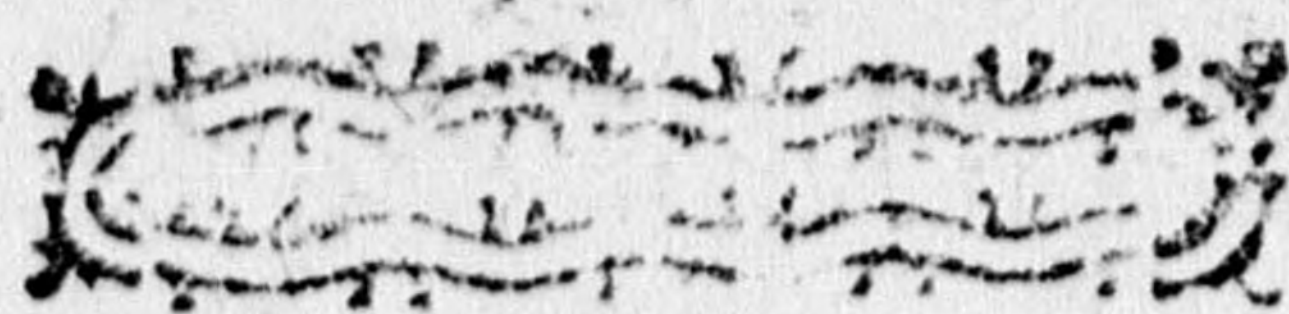
Igen-is meg-vallom azt, hogy ezen Hazánknak szélein 3 elztendőktől fogva tartott háboruság, az eleségek gyakor ki hordása, az ujj Katonák fel-szedése

dése által, Hazánkat nem kevéssé nyomta egyfelől: de más felől az, a' ki az Ország Majorkodása Tudományát némü-némü részben esméri, megengedi énnékem azt, hogy egy olyan háború, egy jól épült és alkotott Országban az Indufriat, Manufacturákat, Fabrikákat, és a' Kereskedést megelevenítette, nevelte és fenn tartotta volna, a' pénzt az Országban hozván, annak rend-kivül való mozgást adott, és így az Országot virágzóvá tette volna. A' mi pedig a' szük elztendőt illeti: a' szükség nem vólt közönséges, és az egész Orzágra kiterjedő, örömmel szemléltém sok Mezőkön az Istennek áldását, p. o. a' Bánátot az Isten füvel, és Gabonával gazdagon meg-áldotta vala: 's azonban pedig az eleségek árra még a' szük elztendők előtt fellette fel hágott, egy font hús 5, 6, 7 kr.; egy tojás 1, 2, 3 kr; egy fárga Répa, egy Karalábé 1 garas. Egy ittze Táj 6, 7, 8, 10 kr. — 1 font Vaj 24, 30 kr. — 1 font szalonna 20, 24, 26 kr. Most pedig a' midön ezeket írom, a' zöldség, széna, zab, tej, vaj és szalonna sok helyeken olly ritka, hogy se arannyal, se ezüsttel fel nem lehetne tserélni.

Az el-kényszeredett marha azzal a' szalmával rágódik, melyet az ő együgyü Gazdájának füstös kunyhoja bé-kormosított. A' hosszú és tartós étlenség annyira meggyengíti őtet, hogy az Oszlopok a' rajta fekvő Épületet tovább nem bírván, egymásra rogygyanak: bár szedje valaki laistromban az eldöglettek számát, tudom hogy nem fogja tsudálkozás nélkül olvasni. Ma ok az emberek is a' midön azt az éhel-halásból következhető irtóztató halált elakarják kerülni, kákából készitenek magoknak kenyeret, és a' megelégedés helyett, vért kapnak. — Sok szomorú és irtóztató hireket kelletik minékünk addig a' mi áldott Országunkban hallanunk, míg mi az emberek és barmok tápláltatásokra uj és friss eleségeket kapunk.

De hol van hát az a' mérges kút fő, melyből illyen veszedelmes dolgok buzognak, a' mellyek az Országban el-áradván, azt meg-mérgefitik: mert egy hábo-

háború, még egy szük elztendő is nem elégséges arra, hogy illy Országban olly szomorú, és az érzéketlen sziveket-is meg-ható következéseket szüljön: Nézzünk tehát hátra, ha ki-tapogathatnók azt a forrást, melyből illyen szerentsétlenség szokott természet szerint folyni, mellynek ha nyomába akadunk, azt egyenesen fel-fedezzük, hogy ezen mérges kútfő jó idején azok által, kiket az Isten 's a' Hazának boldogsága arra hívott, bé-dugattasék.

— 1538. Elztendőben I ső *Ferdinánd* Király alatt Schlavoniában (Tót Országban) az eleségnek árra ki vólt szabva, és a' honnan mind azért hogy ezen Ország Magyar Orzággal már ekkor-is egy Királyt tisztelt, mind azért hogy az említett Orzággal edgyütt végzették Országok terhes dolgait, hiteles következés az, hogy Magyar Országban-is, ha nem éppen az, de nem sokkal nagyobb árra szabattott a' szükséges eleségeknek. Még pedig (*nota bene*) a' Király ez idő tájban mind külső, mind belső Ellenségeivel már jó darab időtől fogva hadakozik vala. *Lásd Tom. II. Decr. Const. et Artic. Incl. Reg. Hung. Ed. 1628 a' 310. lapjától fogva a' 312-kig Ferd. Reg. Const. in Diæta Budensi A. 1527. — 1538-kig nevezetesen a' 332-dig lapját. De Pretio Vi-tualium*; Mely is szóról szóra így következik: *Victualia in Veröcze 25 Den. — in Vindvár 32 Den. — in Velike 32 Den. — Czirok den. 20. — Pinta Vini infra Quadrag. Den. 2. — Bos unus arabilis Flor. 12. — Vacca mulgibilis fl. 6. — Porcus castratus saginatus fl. 2. Porcus castratus non saginatus fl. 1. — Porca una fl. 1. — Porcus medii anni den. 50. Suellus unus intra Regnum den. 4. in confinibus den. 5. — Anser intra Regnum den. 3. in confinibus den. 4. — Capo unus intra Regnum den. 3. in conf. den. 4. — Gallina intra Regn. den. 2. in conf. den. 3. — Pullus unus den. 1. — Carnium bovinar una funta crucif. 1. — Porcinarum funta una den. 2. — Capra una den. 6. — Capra una den. 25.*

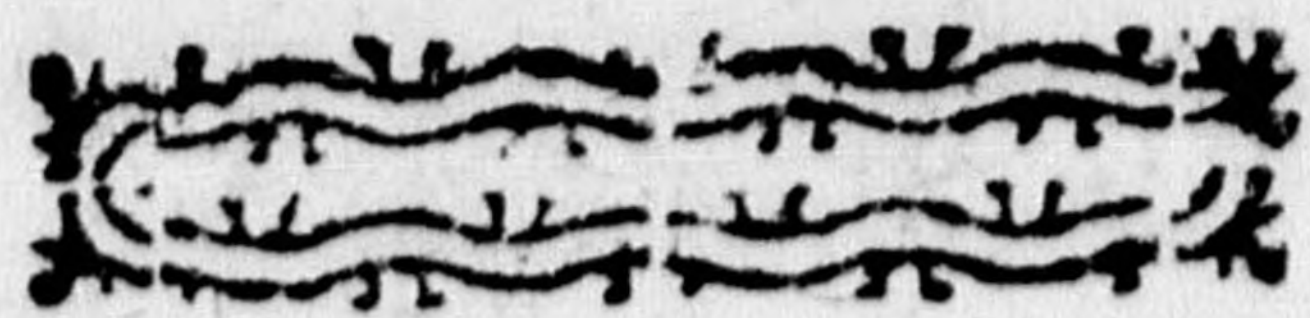

Bezzeg háború volt ekkor az Országban, 's imhol mi árra volt az eleségnek!! Ez az árra ugyan a' *Viſtualeknak* 1538-tól fogva 1785 — 86-tig mindig, észre se vehette az ember hogy nevedett; még ezen XVIII-dik Századnak második feliben is lehetett az említett árron kenyeret enni, és bort innya, de most, most egyszeribe ezeknek árra ugy felhágott, hogy annak 3 — 4 árrát kelletik adni: (NB.) kelletett már a' háború és szük elztendő előtt p. o. a' hús 2 król 5, 6, 7-re nevedett. A' Paraszt a' Búzának Mérőiért ez előtt 10, 12, 15 garast örömeft el-vett, 's imhól most Pesten benn az Országban 3, 4 forintal alig elégzik-meg.

Nem akaram most mind azokat az okokat melyek ezen rend-kivül való nevedését okozták az eleségek árrának, meg-visgálni, tsak egynéhányokat fogok közzüllek illetni, tudván azt, hogy az értelmes olvasókban ezeknek tudása, más vele atyafiságoson, 's természet szerint együtt járó okoknak-is ki-tapogatására 's fel-fedezésére jeget fog törni.

1) Ha az embereknek fokaságától-is függ az Országnek virágzása, ugy Magyar Ország e' XVIII. Századnak második feliben azzal valóban ditsekedhetik: de hogy maga romlására, az földnek halznos mivelésére, és az okos gazdálkodásra vezető Tudományban, tsak abban az állapotban légyen, melyben volt ez előtt 100. — 150 elztendőkkel, azt nékie meg-kell valani. Sap. satis.

Midön ez előtt 140 elztendőkkel amaz hires *Comenius*, az Oskoláknak jobb lábra való állítására nézve a' Magyar Orzági fő Rendektől M. Országba hivattatott, és mint egy olyan Férjfiu, a' ki miben áljon az Országok bölldogsága, 's azoknak virágzások egy olly bölts szemelsséggel útozott M. Orzágnak nevezetesebb részeiben, útozása után 1650-ben következendő módon festette M. Orzágnak akkori föld mivelését. „ Vobis dilecti Hungari, ut vestra Bona et mala melius nosse. atque illa augere, hæc minuire annitamins ferio suadere vicinialis cogit amor. — Coli a vobis terram, proven-

tus panis, vini, pecorum, ostendit; at non tantum Coli, quantum possit, ostendunt adhuc *multa loca deserta, reliqua autem perfunctorie culta*. Unde, nec *Rerum ad vitam necessariorum*, (nedum ad delicias arte factas *tam varius proventus*, uti quidem in Terra tam beata posset, apparet; nec ædificiorum, vestituum suppellectilium tanta copia et splendor ut alibi: nec pagi, oppida. Urbes æque populosæ: nec denique subterraneas opes vestras Metalla et Gemmas, labore proprio eruitis, aliis ut inde ditescant relinquentes. Verbo, *duplo et triplo plures alere posset quam alit si coleretur tota, et ingeniose felix hæc terra vestra*. Decuplo plus vos habere queatis voluptatum ac Splendoris *si bona vestra noritis et illis sciat uti*. Singuli vestri Coloni nobilem agere possent vitam, singuli Nobiles Principum instar opibus abundare et deliciis. “ — Igy irt a’ maga idejében amaz élesen látó *Comenius*; abban a’ Beszédében, mellyet irt, az elméknek míveléséről vagy ki-pallérozásáról *Oratio de cultura ingeniorum habita S. Patkini d. 24. Novemb. 1650. p. 20. et Seqq.*

Mely helyyesen és igazán szollott *Comenius* a’ maga idejében? De vallyon ha mi tagadnánk is, nem maga-é e’ siralmas ’s jelen-való idönk-béli tapasztalás erősténé-é azt, hogy *Comenius*nak ezen 1650-ben tett bölts *Crisisse*, ezen mi meg-világosodott, és minden életre tartozó ki-pallérozott mesterségek századjának utolsó negyedén-is felette reá szabható. 140 esztendőktől fogva, hány lépéseket tettünk a’ mívelésben, midön mások Oriás lépésekkel mennek elébb elébb Országok ’s Hazájok boldogításában. Hány száz, mit mondok, hogy ezer laposs, (méllyen fekvő földek) földeink maradtak nekünk, még ezen 1790 ben vólt szük esztendőben is miveletlen. Hvlott az Isteni Jóság ezek által potoltatja ki azt a’ kárt, mellyet külömben más hasznos földeinkből kellett tapasztalnunk: Éppen az illyen földek szoktak a’ száraz esztendőkben leg-hasznosabbak lenni. Meddig neveztetnek még az
 illyen

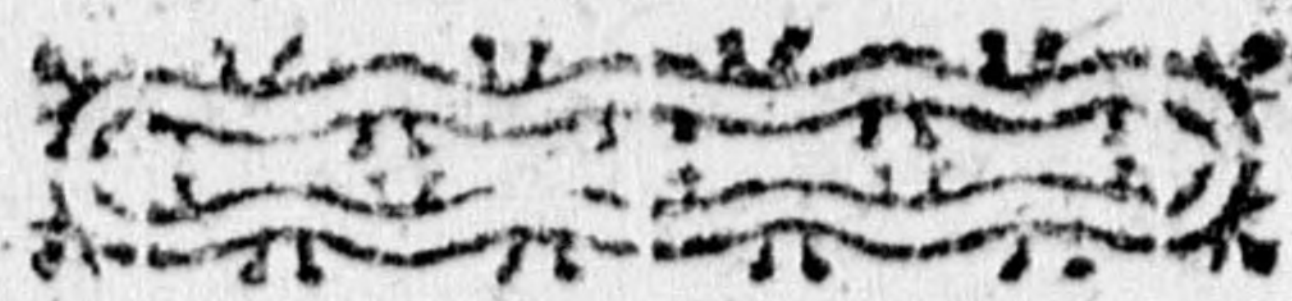
ilyen áldással gazdag földek *terra damnata*, lesznek vagy maradnak.

II. Hol van M. Országban a' *Censor Agrarius*? hol a' *Feld Regutament*? ki ki földét a' mint tettik, 's a' mint az Apjától tanulta úgy miveli: holott olykor, a' midőn a' földnek rendeletlen miveléséből illy veszedelmes következtések származnak semmi-is hasznosabb nem volna, mint olly férfiakat elő állítani, a' kik a' föld-mivelésében előfordulható rendeletlenségre, vagy Tunaságra vigyázván azt meg-orvosolni hatalmuk lenne, és így a' forrást mellyből az éhség drágaság forr eleve bédugdosnák.

III. A' Természet tetszető hiánosságait elmés találmányokkal kell fel segíteni. Így potolják ki Anglia és Hollántia, a' nállok szükön gazdálkodó Természet réseit, az ő mesterséges, és az emberi elmét 's erőt felyül múlni láttató *Canalissaival*. De mi nálunk sem ezek, sem ezekhez hasonlók nem találtatnak, a' millyenek minden öntözö Machinák, és mind azok az eszközök, mellyek által a' közelgető szükséget nemü memü részben el-lehet kerülni: a' Gabona *Depositariumnak* szinte csak hire vagyon nálunk. Sap. satis.

IV. Az őszi Gabona közönségesen fő-képpen azjal-földön, igen későre vettetik el, a' honnan oly hamar meg se-is gyökerezhetik, mi kell neki több? egy kis tsinos hideg, úgy meg-féri, hogy abból gombodát nem tsinálunk: egy száraz nyár úgy kiszárasztja, hogy öröm helyet bánatot aratunk.

VI. Egy Hazáját 's maga boldogságát szerető ember-is meg-fogja nékem azt engedni ha egyenesen ki vallom, hogy nem kevés akadályára vagyon a' Gazdaságnak és ebből következhető Haza boldogságának az, hogy felette kevesen vagynak M. Országban olyan barom tartó Gazdák, a' kik a' barom tartásnak mesterségét a' lehető tökéletességben értenék: mitsoda módra, mi némü mértékre, és mitsoda gazdaságra kellenék más Nemzetek módja szerint, a' barom eledelében vigyázni: be fokban

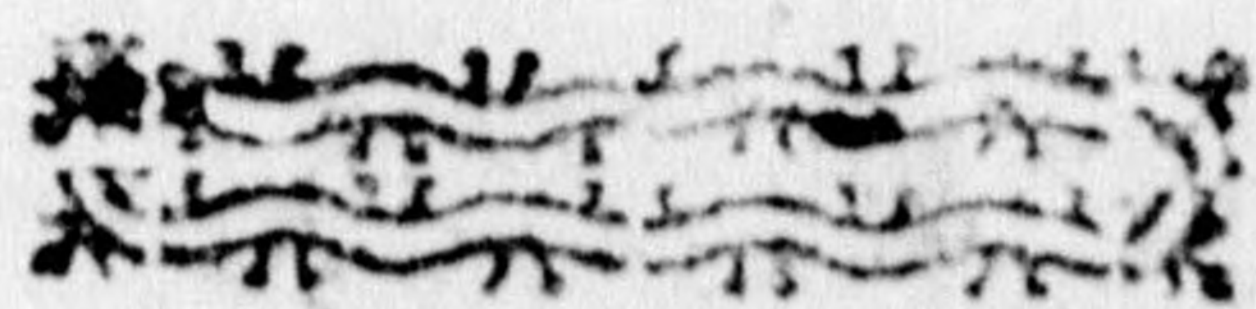

meg kimélhetnék szénáikat, ha kik értenék, mely igen jó tápláló baromi eledelnek Neme a' Szatska: mely kevelen vagynak a' kik a' Marhák izetlen eledelét, Sóval meg izelnék. Mert a' mit ezek közül egynéhányan gyakorolnak, az egélshez képest még csak tekintetben se jöhet.

Tsudálkozik é hát még is valaki? vagy inkább a' midőn egy illy Természettől gazdagon megáldott földnek rosfsz mivvelését tapasztalhatóképpen látja, az okoskodás Törvényre szerint nem ez a' jozan 's természet szerint folyó következt hűzza-é ki; Minthogy földünket, mellyek egyedül adják Isten után az Élelmet, ugy a' mint kellene nem mivveljük, tehát nem hogy az elvett magot százanként visszsa adná, sőt a' mit elvett, azt is maga megemészti, gyomrába el rejti hogy az ezt követő éhség drágaság által bennünket szorgalmatofságra, és a' földnek mesterségesebben való mivvelésére megtanítson. — *Semper abundabit qui rebus noverit uti sed mens utendi nescia semper eget O felices! sua si norint Comoda Agricolaë !!!*

A' Boszniai szélekről az iratik: hogy Konstantzinápoly a' Muszkáknak illy csoportos győzedelmei után olly nagy félelemben van, hogy számos Bozniabéliek mennek Konstantzinápoly óltalmazására. — A' Porta a' maga Keresztény Jobbagyai közt ki-hirdettette azt, hogy a' ki jó szántából a' Török Birodalom megmaradásáért fegyvert fog, minden Adótól üres, és a' Basai Rangig minden Hivatalokhoz reménysége lejénd. — A' Görög Kereskedőknek szolló Levelek azt erősítik, hogy ha a' Muszka győzedelmeibe tovább-is szerentsés léfszen, ugy ötet még a' körül belől való Görögök a' kik a' Török romlásáról meggyőzettek, fogják Konstantzinápolyban bévezetni. —

Austriai Belgium. — Az idő egyedül az, a' mely azt a' homályt, melyet az indulatok elméink eleibe az igazság meg-homályofítására vönnak előzlattya, és arra tanít, hogy okoskodásainkat a'

tsalhatatlan tapasztaláson fundálván, miképpen kel-
lesek az el-multakból a' jelen-való környülállások-
ban böltselkedni. A' Belga csak ez-előtt egy ész-
tendővel is a' maga Elöl-járóiban az ő Hazája mel-
lett buzgólkodó *Cicerót* imádta, olly Szent volt
előtte fő Rendjeinek szavak 's példájok, hogy az
éretlen Patriotismusnak oltárára ezereként repül-
tek: de meg-fordúlt a' dolog, imhol ugyan azon em-
berek, ugyan azon Elöljáróikban kárhóztatják azt,
a' mit ez előtt benne ditsértek. Most látja immár
a' Belga azt, hogy ő a' fő Rendektől meg-tsalatott,
és midőn *Leopoldnak* szelid igazgatását, a' Pátrio-
ták tyránnuságával egybe hasonlítja veszi észre,
mennyire meg-rézzegített, attól a' rézzegítő ital-
tól, mellyel örömeit itatják a' Népet azok, a' kik
a' közönséges lármában tulajdon halznokat vadász-
szák. Innen a' Népnak álhatatos tzelja lévén, hogy
egy kis *Restaurációt* csináljon, 100 Deputátusokat
küld-fel a' Tanátsba, a' kik a' fő Rendeknek ezt
meg-vigyék, hogy a' nép őket Elöljáróiknak esmér-
ni nem akarja: midőn a' Deputátusok a' gráditson
fel-felé mennének, a' Tanáts vévén észre a' Sáfrány
illatot, hogy a' *Deputátus* Urak a' Tanáts-házban
jobban el-férhessenek, a' Tanáts a' *Sessioból* ki-il-
lant: azonban a' Deputátusok fel-jönek 's hát sen-
kit nem látnak, hanem egy *Notárius* mint álhatatos
Pátriot, az asztal alatt meg-bújt volt: ezzel men-
nek a' leg-végső ajtóhoz, mely egynéhány *Sálvé* u-
tán meg-nyilván, ott találtattak 8 Tanátsbéli Sze-
méllyek, a' kik akkor bezzeg ugyan nagy félelem-
mel és rettegéssel munkálkodják vala a' Haza, *de*
talán a' magok megmaradását, 's azonnal kérdez-
ték, talán a' mi életünket kívánjátok? keszek va-
gyunk azt, a' Hazának boldogságáért ki-tenni.
Melyre a' Deputátusok azt felelték: Jól laktunk már
mi Urain, azzal a' fok Patriotismusmal, igen is jól
laktunk: fok derék Hazafiak lettek ennek 's a' Ti
nagyra való vágyodástoknak áldozatai: Melyre
nézve nem lévén méltók arra, hogy illy el-hitett
népnek tovább is Elölülői légyetek, ezen méhatlan-
ság

ságtokat mindjárt tulajdon all-írástokkal erősítetek-meg: mit tudtak a' *Státusok* tsinálni, papirolok tentájok nem lévén, egybe hangzott kiáltásokkal erősítették a' nép kivánságát. Ezek alatt a' nép egybe csoportozott, és közönséges tsúfságra tettek ki a' Tanátsot: a' Deputátusok minden erőszakot elkarván távoztatni, szép tsendesesen ki viszik a' Státust, ennek ki jövetelével a' nép tele torokkal kiáltotta: *Éljen Leopold!!* az ördög vigye el a' sok *Vandernótot*, érdemesebbeket ohajtunk: A' Tanáts annyira meg-szeppent vólt ekkor, hogy hintóban nem mert haza menni, hanem gyalog ösvényeken, síkátorokon haza ballagott: ezzel a' nép 's a' Deputátusok, Minister Gróf *Merci de Argentauihoz* mentenek, és addig nem nyugodtanak, mig a' Grófit arra nem vették, hogy azok a' Tisztek helyében, kik a' népet ez előtt nyilván, most pedig alattomban tsábitották, hasznosabbakat és érdemesebbeket nem tett. 2. Hogy a' *Brabántziai Státus* azt a' pénzt, mellyet a' *Rebellio* alkalmatofságával el vesztegetett, meg-fizesse, külömben meg-büntettesék. 3.) Hogy azok az Elöljárók, a' kik népet fel-ültették, mint a' meg-sértett Felség bünöfsei, Törvénybe idéztesenek, és meg-büntettesenek. — A' nép azokat kik a' Hazfiak közt lévő Háborunak okai vóltak, oly kegyetlenül üldözi, hogy nem hogy Jofzágok, sőt még életek-is nem lévén bátorságos, fokban a' Városból ki költöznek. Magok a' Klastromok-is hogy a' Kaputzinusok tántzára ne jusson, kemény őrizetekkel meg-vagyon rakva.